

Prehistòria

Codi: 100719
Crèdits: 6

Titulació	Tipus	Curs	Semestre
2500241 Arqueologia	FB	1	1

Professor de contacte

Nom: Jordi Estévez Escalera

Correu electrònic: Jordi.Estevez@uab.cat

Utilització d'idiomes a l'assignatura

Llengua vehicular majoritària: català (cat)

Grup íntegre en anglès: No

Grup íntegre en català: Sí

Grup íntegre en espanyol: No

Altres indicacions sobre les llengües

S'oferirà la possibilitat d'un seguiment especial a alumnes Erasmus en Anglès, francès o alemany

Equip docent

Jordi Estévez Escalera

Raquel Piqué Huerta

Robert Carracedo Recasens

Antoni Palomo Pérez

Equip docent extern a la UAB

Assumpció Vila

Aurora Martín

Carlos Diez

Gerd Weniger

Juan Vicent

Julià Maroto

Manuel González-Morales

Manuel Rueda

Prerequisits

No hi ha prerequisits oficials

Objectius

L'assignatura forma part de la matèria Prehistòria del grau D'ARQUEOLOGIA. Té per objectiu proporcionar un coneixement bàsic dels principals esdeveniments i processos de canvi i continuïtat de la Humanitat en una perspectiva diacrònica, des dels orígens dels homínids, l'origen de la estructura social humana, l'origen de la discriminació horitzontal i fins el començament de les societats amb excedents i classes socials, integrant els diversos espais geogràfics. De fet, la dimensió espacial d'aquest coneixement històric abastarà el món sencer, i així contribueix enormement a desenvolupar la capacitat de comprendre la diversitat històrica i social. L'Arqueologia és una ciència que ha esdevingut multidisciplinària, integrant tècniques i mètodes d'altres ciències socials i naturals. Donat que l'Arqueologia és l'única ciència que pot estudiar les societats prehistòriques, l'alumnat ha de comprendre com es passa de la recuperació de dades contextuais d'objectes arqueològics a la formulació de tesis sobre les causes del desenvolupament dels trets originals de les societats humanes. Així mateix, la matèria proporcionarà unes primeres nocions sobre els diversos enfocaments temàtics de les ciències històriques i en especial de l'Arqueologia (social, polític, econòmic, de gènere, ideològic), així com de teoria i metodologia de l'Arqueologia (debats i perspectives historiogràfiques).

A partir d'una sèrie de claus per trobar i organitzar les dades, "excavant" en les fonts bibliogràfiques, de repositoris i documentals l'alumnat ha d'esser capaç de discutir, justificar i argumentar una sèrie d'axiomes i tesis ben consolidades actualment sobre l'evolució humana i de les societats que s'els hi proporcionarà.

Competències

- Contextualitzar i analitzar processos històrics.
- Desenvolupar un pensament i un raonament crítics i saber comunicar-los de manera efectiva, tant en les llengües pròpies com en una tercera llengua.
- Que els estudiants hagin demostrat que comprenen i tenen coneixements en una àrea d'estudi que parteix de la base de l'educació secundària general, i se sol trobar a un nivell que, si bé es basa en llibres de text avançats, inclou també alguns aspectes que impliquen coneixements procedents de l'avantguarda d'aquell camp d'estudi.
- Que els estudiants tinguin la capacitat de reunir i interpretar dades rellevants (normalment dins de la seva àrea d'estudi) per emetre judicis que incloguin una reflexió sobre temes destacats d'índole social, científica o ètica.
- Respectar la diversitat i la pluralitat d'idees, persones i situacions.

Resultats d'aprenentatge

1. Desenvolupar la capacitat d'anàlisi i síntesi històrica.
2. Dominar els processos de canvi que es produeixen a la prehistòria.
3. Dominar i identificar la història de l'entorn immediat.
4. Dominar l'estructura diacrònica general del passat.
5. Identificar el context en què s'inscriuen els processos històrics.
6. Interpretar i analitzar les fonts documentals.
7. Interpretar les fonts materials i el registre arqueològic.
8. Organitzar i planificar la cerca d'informació històrica.
9. Participar en debats sobre fets històrics respectant les opinions d'altres participants.
10. Treballar en equip respectant les diverses opinions.

Continguts

ELS TEMES QUE ESTRUCTUREN L'ASSIGNATURA SON:

1) UN recorregut PELS MÈTODES I TEORIES DE L'ARQUEOLOGIA PREHISTÒRICA. LA PROFESSION DE L'ARQUEOLOGIA.

19 de setembre

Plantejament del curs, Comentari del temari, organització dels treballs i dels grups de treball. Enquesta sobre el coneixement de l'alumnat sobre la matèria.

22 de setembre

CLASSE INAUGURAL. VISITA AL MUSEU ARQUEOLÒGIC DE CATALUNYA.

Paraules de benvinguda pel Degà de la Facultat de Lletres de la UAB

TAULA RODONA AMB: La professió d'Arqueologia: implicacions, sortides i ètica professional.

EL Director del Museu Arqueològic Nacional de Catalunya tres docents (un com a professor sènior de la UAB, un com a professional lliure de l'Arqueologia i un becari de la UAB).

Tot seguit recorregut pel Museu Arqueològic de Barcelona:

-primer: visita a la exposició permanent i dissertacions sobre els punts claus en el desenvolupament de la Prehistòria,

-segon: el Museu entre bambolines.

26 de setembre

CLASSE ACCESSORIA: Visita als laboratoris de Prehistòria del Dept. De la UAB i visita a l'Institut Paleontològic de Catalunya dins la UAB.

2) EL DESENVOLUPAMENT DE LA PREHISTÒRIA -LES MITOLOGIES I L'EXPLICACIÓ CIENTÍFICA.

3 d' octubre

Els mites d'origen i les mitologies pseudo-científiques:

Visita (virtual) a la catedral de Girona i al Museu d'Art de Catalunya.

-La teoria de l'evolució. De C.Darwin a S.J.Gould

-L'efecte reversible de l'Evolució homínida.

-Preparació de les visites a les tres institucions

6 d' octubre

VISITES-CLASSES a: El Museu Paleontològic de Sabadell/ Visita al Museu Blau/ Parc Zoològic de Barcelona.

Les visites es faran en grups desdoblats per tal que els alumnes dels diferents grups després presentin les diferents visites alternatives als altres grups.

10 d' octubre

Presentació i discussió de la feina feta pels diferents grups:

L'aportació de les diferents visites.

DISCUSSIÓ:

-Com hem d'aproximar-nos a l'estudi dels primers homínids.

-Homínids i Pànids. Filiació entre Homo, Ximpanzé i Goril·la.

-Models biogeogràfics i etològics, anatomia comparada i biologia molecular.

-EVOLUCIÓ vs. DESENVOLUPAMENT

3) EL PROCÈS D'HOMINITZACIÓ.

17 d' octubre

Representació de l'arbre filogenètic d'hominins. Distribució de fòssils entre els grups de treball per la elaboració d'un Wicki-album.

Homínids entre 9 i 4 ma.

Homínids entre 4 i 2 ma.

Discussió sobre les concatenacions causals de l'evolució homínida. Bipedisme i organització social.

La locomoció bípeda. Modificacions anatòmiques que es produeixen. Hipòtesi sobre l'origen del bipedisme i conseqüències conductuals i socials: l'alliberament de les mans i la cooperació necessària.

-Homo habilis. Primers instruments de pedra -Homo ergaster- erectus. La expansió pel vell mon. La diversificació.

20 de octubre

VISITA- CLASSE/ videoconferència al Museu de L'Evolució de Burgos. Amb la directora del museu Aurora Martín i el catedràtic de Prehistòria de la UBU, Carlos Diez. Visita guiada als jaciments d'Atapuerca.

L'expansió d' humans pel Vell Món. Problemàtica taxonòmica: H. Ergaster, H. Antecessor, H. Erectus y H. Heidelbergensis.

Models de gestió de l'espai i el paper del foc.

Les proves fòssils de les primeres ocupacions al continent euroasiàtic.

24 d' octubre

Classe en video- conferència amb el director del Museu d'Alcalà d'Henares. Les expedicions espanyoles a l'Àfrica oriental.

Presentació dels principals homínids del Pliocè i Pleistocè antic i mitjà per part dels grups de treball.

TREBALL DE L'ALUMNAT

Cada alumne haurà contribuït a un Wicki album col·lectiu amb les característiques de diferents homínids.

DISCUSSIÓ:

Els primers homínids i el seu comportament: Patrons ecològics, climàtics i socials.

Com encaixem el puzzle fòssil?

4) LA HUMANITZACIÓ

31 d' octubre

-Els instruments de pedra. Demostració de talla.

-La cacera i les adaptacions humanes en el vell mon. Desenvolupament del cervell.

-Què ens fa humans. Definint el concepte d'humanitat. Els primers instruments lítics, cognició, aprenentatge i socialització.

-L'evolució de la forma Neanderthal.

3 de novembre

VISITA-CLASSE: videoconferència des del Museu de prehistòria de Tautavel (Roselló). Visita al jaciment de la Caune de l'Aragó amb el director del Museu.

7 de novembre

Vídeo conferència i diàleg amb el professor Gerd Weniger, director del Museu de Neanderthal i visita virtual en temps real a les instal·lacions.

L'Homo Neanderthalensis i la seva anatomia: un exemple d'especialització al medi ambient?

Innovacions tecnològiques, estratègies econòmiques i manifestacions simbòliques. La desaparició del Neandertal: hipòtesis i problemàtica.

La transició cap a l'Homo sapiens. El model monogenètic i el model multirregional. La genètica en la evolució humana.

TREBALL DE L'ALUMNAT

-Resum sobre les diferents teories del canvi de forma humana.

DISCUSSIÓ:

- Desenvolupament dels elements que es consideren propis de la humanitat moderna.

5) SOCIETATS CAÇADORES-RECOL·LECTORES PLENAMENT DESENVOLUPADES.

14 de novembre

Classe entrevista-discussió amb el professor J.Maroto de la UdG amb visita directa/ virtual als jaciments del Parc Arqueològic de les Coves de Serinyà.

-L'origen de la forma humana moderna i la fi de les formes arcantropines

- Societats caçadores opulentes.

- La contradicció principal de les societats caçadores-recol·lectores plenament desenvolupades.

17 de novembre

VISITA-CLASSE/ videoconferència a Lascaux 4.

Diàleg amb el professor Manuel González Morales) de la UNICAN i amb Juan Vicent (CEH-CSIC).

Visita al Museu de Les Eyzies i als jaciments del Perigord .

21 de novembre

Video-conferència amb la Dra. Assumpció Vila (CSIC): L'origen de la divisió sexual del treball i de la discriminació de les dones.

Art rupestre i la estructuració de les desigualtats de gènere.

La tecnologia de les societats caçadores-recol·lectores.

L'expansió per tot el món de les societats humanes.

DISCUSSIÓ

- La dominació del mode de reproducció sobre el mode de producció

- Les contradiccions internes i la perduració d'elements arcaics contradictoris en societats humanes

6) LES CRISIS DE LES SOCIETATS CAÇADORES-RECOLLECTORES.

28 de novembre

Les societats caçadores davant les seves contradiccions i el canvi climàtic holocè. Societats del mesolític. L'etnogènesi.

L'origen de l'acumulació, l'apropiació dels mitjans de producció i el començament de les societats complexes i la violència intergrupals.

Poblats sedentaris, cementiris, navegació i explotació dels litorals i recursos fluvio-marins.

1 de desembre

VISITA-CLASSE al jaciment i centre d'interpretació de Cogul.

Art rupestre de l'arc mediterrani.

5 de desembre

Video-conferència des de la Universitat de Cantàbria: l'anomenat Asturiense Cantàbric i els conquillers.

Video-Conferència i conferència a la UAB sobre la cova de Can Sadurni.

DISCUSSIÓ

- La especialització tecnològica dins la no especialització en els recursos de subsistència
- Un mode de producció universal i perdurable.
- Societats caçadores sedentàries i producció de surplus.

7) PRIMERES SOCIETATS AGRICOLES-PASTORILS.

12 de desembre

El Neolític: la domesticació de plantes i animals.

Classe conferència sobre la neolitització al Proper Orient.

15 de desembre

VISITA-CLASSE al Museu de Banyoles i visita al jaciment de La Draga.: presentació del Campus de La Draga i de la problemàtica dels jaciments lacustres europeus.

19 de desembre

Els diferents neolítics al món. Video-documentals.

Les conseqüències de la generació dels excedents.

Visita-videoconferència des del Museu de les mines de Gava.

DISCUSSIÓ

- Causes del canvi estructural neolític. Canvi sobtat o gradual.
- Quines han estat les conseqüències del canvi que ens han fet com som.

8) RECAPITULACIÓ

GENER.

Configuració i comentaris dels dossiers per part dels grups.

Examen-entrevistes individuals.

Metodologia

Activitats dirigides

- Classes teòriques dirigides pel professorat amb suport TIC.
- Sessions de treball en grup i de debats dirigides pel professorat. Valoració i discussió col·lectiva de material textual o audiovisual, Presentacions individuals i/o col·lectives i ronda de valoracions
- CLASSES EXTERNES FORA AULA.

Activitats supervisades

- Sessions concertades per resoldre dubtes sobre el desenvolupament de l'assignatura. Assessorament individual o en grups reduïts sobre continguts específics de la matèria.
- Assessorament en grups reduïts per l'elaboració de presentacions i d'exercicis pautats d'aprenentatge.

Sessions d'assessorament individuals o col·lectives on line i a través del MOODLE.

Activitat autònoma

- Estudi personal. Lectura de textos. Recerca d'informació bibliogràfica
- Redacció de treballs. Preparació de presentacions, comentaris orals i debats

Metodologia

Les classes setmanals es desenvoluparan dos dies: tots els dimarts a la UAB i els divendres alterns fora aula/campus

Els dimarts les classes es faran a l'aula i tindran com a objectius per una banda estructurar la temàtica i per l'altra preparar el temari a tractar durant les visites fora Campus, i a preparar el propi treball de l'alumnat de cares a treure el màxim profit de les visites.

L'alumnat s'estructurarà en grups petits de treball que hauran de preparar, compartir i presentar col·laborativament una sèrie de dossiers cercant informació suplementària a la documentació que hi haurà preparada en el repositori en format pdf/vídeos i recursos en xarxa. En alguns dels temes hauran de contribuir en mode Wiki amb una aportació a un dossier general.

Per cada tema s'els hi donarà una sèrie de sentències axiomàtiques que hauran de saber argumentar i relacionar amb el concurs d'evidències empíriques que hauran cercat.

Un divendres de cada dos es realitzarà la classe fora campus i gravada en video-conferència. Es faran 7 sortides a institucions fora del campus i 1 dins el campus. Tindran una durada aproximada de tres hores (de 10 a 13 o de 14 a 17 segons el tipus de sortida).

Aquestes visites s'estructuraran en dues parts: una xerrada inicial/ taula rodona -diàleg (en auditori) del docent amb persones de la institució hoste i convidades especials; i una visita guiada a l'exposició permanent i a les instal·lacions o al jaciment. Cada part acabarà amb una sessió de preguntes i respostes.

Les visites de que impliquin el desplaçament fora de l'aria metropolitana i les de fora de Catalunya seran voluntàries PERÒ seran transmeses en directe de 10 a 13, excepte els divendres 20 oct. i el 17 nov., que ho seran a la tarda de 14h a 17h per videoconferència. L'alumnat, que no s'hagi pogut desplaçar serà supervisat en l'aula i dirigit a fer preguntes i intervencions on line en temps real.

Les dues visites fora de Catalunya (una a Burgos i un altra a Lascaux4, França) implicaran la pernoctació en un alberg. Al dia següent es visitaran respectivament els jaciments de la zona

d'Apapuerca o Les Eyzies i el Museu de Les Eyzies. La sortida en autocar des del Campus es farà divendres a les 8 i la tornada es farà aproximadament a les 20h del dia següent, arribant novament al Campus de la UAB.

Activitats formatives

Títol	Hores	ECTS	Resultats d'aprenentatge
Tipus: Dirigides			
Classes expositives, seminaris i sortides de camp	40	1,6	1, 2, 5, 7, 10
Tipus: Supervisades			
Tutorització	20	0,8	1, 3, 8, 9, 10
Tipus: Autònomes			
Preparació proves i treballs	75	3	3, 6, 8, 10

Avaluació

Mòduls d'avaluació

Es portarà a terme una avaluació continuada a totes les activitats desenvolupades a l'assignatura. El sistema de avaluació s'organitza en 3 mòduls, cadascun tindrà assignat un pes específic en la qualificació final:

1. Les activitats dirigides s'avaluaran mitjançant un mòdul de preguntes i respostes. Per l'avaluació continuada es tindrà en compte les preguntes formulades per escrit per cada alumne al final de cada sessió. Cada alumne haurà de formular per escrit al menys una pregunta a cada sessió.

2. Les activitats supervisades s'avaluaran mitjançant el mòdul de presentacions i debats a l'aula i entrevista.

Es tindrà en compte el treball de grup intentant establir la contribució individual de cada un dels seus membres a través d'entrevistes i de un exercici d'autoavaluació col·lectiu.

3. Les activitats autònomes s'avaluaran mitjançant el mòdul d'entrevistes.

Al final del curs hi haurà una avaluació general a través d'una entrevista oral (que es grabarà) en la qual l'alumnat haurà de respondre a tres preguntes: una pregunta general, una pregunta sobre l'argumentació triada per ell(e)s i una pregunta triada a l'atzar. Es tindrà en compte circumstàncies personals especials de l'alumnat a l'hora de fer l'avaluació oral.

Calendari d'avaluació

A l'inici de curs s'informarà a l'alumnat dels continguts concrets dels mòduls d'avaluació i els seus terminis de realització/lliurament.

Requisits per superar l'assignatura

- Assistència al 75% de les sessions.
- Presentació/realització dels mòduls d'avaluació en els terminis establerts.
- Assolir una puntuació mitja dels mòduls d'avaluació de 5 ó més en una escala de 10, sempre i quan s'hagi obtingut una qualificació de 4 o més en una escala de 10 en cadascun d'ells
- Un/a estudiant es considerarà no presentat/da en el cas que no lliuri o es presenti a un o més dels mòduls d'avaluació en els terminis establerts o assisteixi a menys del 75% de les sessions teòriques.

Reavaluació

- Es podran presentar a la reavaluació les/els estudiants que hagin realitzat/presentat els mòduls d'avaluació

en els terminis establerts.

- Els treballs col·lectius no entregats o insuficients podran ser repetits individualment.

El mòdul d'entrevista personal podrà ser repetit en una prova escrita amb tres preguntes del mateix tipus que l'entrevista oral personal.

Calendari de reavaluació

Les dates de reavaluació estan fixades per la Facultat de Lletres. Aquestes dates estan publicades a la web de la facultat al mes de juliol del curs anterior. És responsabilitat de els/les estudiants saber la data que li correspon fer la reavaluació de la seva assignatura. L'última prova de l'avaluació continuada es programarà com a mínim una setmana abans de la data de reavaluació.

Activitats d'avaluació

Títol	Pes	Hores	ECTS	Resultats d'aprenentatge
Proves escrites	50%	5	0,2	1, 2, 4, 5, 6, 7, 9, 10
Treballs i presentacions	50%	10	0,4	1, 2, 3, 4, 5, 6, 7, 8, 9, 10

Bibliografia

Els i les alumnes disposaran d'un dossier amb els esquemes claus dels temes que es tractaran en el curs. També iran rebent bibliografia d'articles específics per poder completar els seus propis treballs i un llistat de recursos en la xerxa (pàgines web i vídeos).

BERGER, L.R.: HILTON-BARBER, B.: Tras las huellas de Eva. El misterio de los orígenes de la humanidad. Ediciones B. Barcelona 2001.

BINFORD, L.R.: En busca del pasado. Ed. Crítica, Barcelona 1988

CAMPILLO ÁLVAREZ, J. E. La Cadera de Eva : el protagonismo de la mujer en la evolución de la especie humana. Barcelona : [Crítica], 2005

COHEN, M.N. La **crisis alimentaria** de la **prehistoria**. La superpoblación y los orígenes de la agricultura. Alianza. Madrid, 1981

GOULD, S.J. La falsa medida del hombre. Ed Crítica

ENGELS, F. 1884 El origen de la familia, la propiedad privada y el Estado. Caps. 1 a 3
<https://www.marxists.org/espanol/m-e/1880s/origen/index.htm>

ESTEVEZ, J. Catástrofes en Prehistoria. Editorial Bellaterra, Barcelona 2005

ENGELS, F. 1863 Dialéctica de la Naturaleza.
<https://www.marxists.org/espanol/m-e/1880s/dianatura/index.htm>

ESTEVEZ, J. i VILA, A. Una Historia de la investigación sobre Paleolítico en la Península ibérica". Madrid. Serie Arqueología prehistórica nº6. Editorial Síntesis. 2006

GOULD, S.J. La Estructura de la teoría de la evolución. Barcelona : Tusquets, 2004

KROPOTKIN. P.A. El apoyo mutuo. Madre Tierra 1989

QUEROL, Maria Angeles. Adán y Darwin. Madrid : Síntesis, 2001

QUEROL, Maria Angeles. De los primeros seres humanos. Madrid : Síntesis, cop. 1991

VILA, ASSUMPCIÓ, coord. La reproducción en la Prehistoria. CISC- libros de la catarata 2017

TEXTES DE SUPORT:

RENFREW, C. i P. BAHN, Arqueologia. Ediciones AKAL, 1993